

Budapest, 1955 június 5.

Kedves Andics elvtársnő!

Kivánságához képest elolvastam Bernáth Aurel felszólalásának szövegét. Mindenekelőtt ki kell jelentenem: egyáltalában nem látok benne semmi katasztrófalistát. Az hogy egy marxista polgári világszemléletű művész polgári gondolatokat fejez ki, abban nincs semmi megdöbbenő - feltéve, ha azt akarjuk, hogy megszólaljon. Helytelen nézeteit természetesen meg kell cáfolni /és e tekintetben helyesnek tartom a telefonbeszélgetésünkben felsorolt személyeket/. A cáfolatoknak azonban nem szabad ledorongolásig menni, mert különben nem lesznek meggyőzőek. Bernáth Aurel egy bizonyos áramlatot képvisel nálunk.

A hibákat nagy vonalukban két csoportra lehet osztani. Az egyik egy olyan opozíció, amely a mi hibáinkból jött létre. Ha e hibák egy részét már korrigáltuk is, illetve meg kezdtük korrigálni - a cáfolat csak akkor lehet hatásos, ha a magunk részéről elismerjük, hogy ilyen hibák tényleg voltak. Ez vonatkozik elsősorban Derkovits értékelésére, ahol az én véleményem szerint igen erélyesen kell szembeállni, a mult helytelen értékeléseivel és ezzel tárgytalanítani Bernáth érvelését. Ide tartozik - ez persze sokkal bonyolultabb kérdés - Nagybánya értékelése. /Ez sok tekintetben párhuzamos probléma irodalomtörténeti mulasztásunknak, hogy nem adtunk még soha helyes marxista értékelést a Nyugat-korszakról./ Ennek az a következménye, hogy mindakét esetben kritikai és történelmi irodalmunkban folytonos ingadozás van: vagy rettentően tulbecsülik Nagybányát és a Nyugatot, vagy pedig szektárius módon alábecsülik, ahelyett, hogy az imperia- lista kor magyar viszonyainak konkrét analizise segítségével konkrétan világossá tennék pozitív és negatív oldalait egyaránt. Bernáth Aurel nál világos Nagybánya kritikátlan tulbecsülése. Ezt ellensúlyozni csak Nagybánya helyes kritikájával lehet, amely kritikához hozzá tartozik a pozitív vonások elismerése, az, hogy sok tekintetben határadást jelentett képzőművészeti kulturánkban. Ez a kérdés a legszorosabb összefüggésben van a nemzeti tradíciók helyes értékelésével, itt szintén a tulfeszített és hibás álláspont következtében nem lehet a polgári művészeket meggyőzni az igazi marxista álláspont helyességéről. Ez a kérdés összefüggésben van a szovjet művészethez való mi viszonyunkkal, amely esetben szintén tény az, hogy szovjet barátaink részéről ma sok tekintetben helyesebb és dialektikusabb álláspont jut érvényre, mint az első időben - hozzávéve természetesen azt is, hogy Ék Sándor és társai az első időben tulzottan és a maguk érdekében folytatott demagógiával hirdették a szovjet álláspontot. Ebbe a csoportba tartozik még két kérdés. Először a tömegigény és a magas kultúra kérdése. Számtalan eset van irodalom, művészet és tudomány területén, amikor a pillanatnyi tömegigény nevében lekritizálunk dolgokat, amelyeknek igen is lehetne nevelő hatásuk a tömegek kulturális fejlődésére. Ilyen hibák táplálják a polgári művészek azon helytelen álláspontját, hogy az ő feladatuk a magas kulturát megvédeni és megőrizni a tömegigények "lealacsonyító" követeléseivel szemben. Itt a helytelen szembeállítást kell elméletileg szétörni, hogy polémikusan helyes állásponthez jussunk. Ide tartozik, másodsor, a naturalizmus kérdése, amely a képzőművészetben távolról sincs eléggé tisztázva és ennek következtében igen sokszor csakugyan jelszóképp használják fel arra, hogy valamely nem rokonszenves irányzatot vagy művészetet diffamáljanak.

Bernáth irásának van két pontja, ahol polgári korlátozottsága egészen világosan napfényre jön. A polemiának szerintem erre a két pontra kellene összpontosulnia. Először az esztétizmus védelme. Bernáth ezt úgy oldja meg, hogy az esztétizmus kérdését azonosítja a szépre való törekvéssel. Ennek a két kérdésnek egymáshoz semmi köze nincs. Ott, ahol a legvilágosabb volt a szépre való törekvés /görög művészet, renaissance/ szó sem volt és társadalmilag nem is lehetett szó esztétizmusról. Viszont az utolsó polgári korszak társadalomtól elszakadt művészei ezen a címen védelmezték számos művészileg üres, vagy felette problematikus kísérletet, amelynek sem tartalmilag, sem formailag nem volt semmi köze a művészi szép kereséséhez.

A második - és szerintem legnagyobb - hibája Bernáth álláspontjának az ugynevezett állapotyszerűség védelme. Felhozott példája teljesen félrevezető. Egyszerűen nem igaz, hogy Tizian "állapotszerű" volna például Jan Steen-nel szemben, /akinek művészetét Bernáth mellelőleg alábecsüli/. A műalkotás belső dinamikájáról, tartalmasságáról, belső dramatizmusáról van szó - amihez egyáltalában nem szükséges a külső mozgalmasság és másrészt gyakoriak az olyan képek, amelyek látszólag igen mozgalmassak, belsőleg azonban állapotszerűek, csendéleti jellegűek. Ez a helytelen fejlődés már az első nagy impresszionistáknál látható /persze távolról sem minden alkotásukban/. De nem kétséges, hogy a csendéletszerűség, amely művészi visszatükrözése a késői kapitalizmus életürességének és az abba való művészi beletörődésnek, már Manetnél is kezd jelentkezni. /Ez természetesen visszavonatközik Nagybánya kritikájára is./ Nagyon jó volna, ha a vitában résztvevő művészettörténészeket rá lehetne venni arra, hogy ezt a kérdést komolyan tárgyalják.

Most azonban még egy ezzel a kérdéssel lazán összefüggő problémára szeretném felhívni figyelmét: Ferenczi Noémi esetére. Azt hiszem felesleges arról beszélni, hogy milyen nagy művész. Amiért erről írök, a következő: Ferenczi Noémi 65 éves, komolyan, sőt lehet hogy súlyosan beteg, szivbajos és jelenleg közönséges körzeti orvosi kezelésre van utalva. Mivel tudom, hogy milyen középszerű embereknek is van jogosultságuk a Kutvölgyi kórház állandó használatára, arra kérem, szereztesse Ferenczi Noéminek erre való jogosítványt.

Eltársi üdvözlettel

Lukács György

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.